

•
ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
DIN IAȘI
(SERIE NOUĂ)

ISTORIE

TOM LXX
2024

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Nelu Zugravu (Iași), Neculai Bolohan (Iași), Alexandru-Florin Platon (Iași), Petronel Zahariuc (Iași), Ștefan S. Gorovei (Iași), Maria Magdalena Székely (Iași), Cristian Ploscaru (Iași), Claudiu Topor (Iași), Gabriel Leanca (Iași), Gheorghe Iacob (Iași), Ovidiu Buruiană (Iași), Victor Spinei, membru al Academiei Române (Iași), Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române (Cluj-Napoca), Ovidiu Cristea (București), Rudolf Dinu (București), Antal Lukács (București), Ion Eremia (Chișinău), Ion Varta (Chișinău), Dennis Deletant (Londra), Carol Iancu (Montpellier), Hans-Christian Maner (Mainz).

COMITETUL DE REDACȚIE:

Laurențiu Rădvan (redactor șef),
Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Ionuț Nistor, Adrian-Bogdan Ceobanu,
Adrian Vițalari (secretar de redacție),
Mihai-Bogdan Atanasiu (secretar de redacție).

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în textele publicate revine în exclusivitate autorilor.

Manuscrisele, cărțile și revistele propuse pentru schimb,
ca și orice corespondență se vor trimite redacției:

Laurențiu Rădvan

Facultatea de Istorie
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
B-dul Carol I 11,
700506, Iași, România
Tel.: 40-(0)232-20.12.74
e-mail: radvan@uaic.ro

ISSN 1221-843X
eISSN 2821-4617
Printed in Romania

CUPRINS

Rețeaua consulară a României (1918-1947): organizare, personal, regulamente

Adrian-Bogdan Ceobanu, Daniel Cain, <i>Destinul unui fost consul onorific al României la Moscova: Pierre Guérin</i>	9
Lucian Leuștean, <i>Consulatul / Secția consulară a Legației României la Budapesta în cadrul „războiului rece” româno-maghiar în primii ani interbelici</i>	27
Adrian Vițalaru, <i>Un consul al României în Polonia interbelică: George-Traian Gallin</i>	37
Ionel Doctoru, <i>Rețeaua consulară a României din Franța (1924-1926)</i>	53
Elinor Danusia Popescu, <i>Politisation du serment consulaire roumain dans l'entre-deux-guerres. Etude de cas: l'Allemagne nazie</i>	75
Vasile Ungureanu, Ionuț Nistor, <i>Diplomatul Nicolae Țimiraș – un strănepot al lui Ion Creangă în slujba României</i>	83

Mădălina Sava-Moise, <i>Ceramica de tip roman provincial din Muntenia în secolele II-III p. Chr.</i>	113
Nelu Zugravu, <i>De Heliogabalo fertur (ferunt), dicitur...</i>	127
Yanko M. Hristov, <i>Legal and Matrimonial Implications of Captivity in Digest XLIX.15 of Emperor Justinian I (527-565)</i>	139

Adrian-Ionuț Gilea, <i>Piese de armament din perioada medievală. Un cap de buzdugan din colecția „Muzeului Vasile Pârvan” Bârlad</i>	153
Daniel Mirea, <i>La început de domnie. Vlad Călugărul în anii 1481-1482</i>	163
Petronel Zahariuc, <i>Despre schitul Corni (ținutul Putna), ctitoria marelui vornic Alexandru Ramandi, metoc al mănăstirii Dohiar de la Muntele Athos</i>	189
Ștefan S. Gorovei, <i>O pagină din istoria unui monument celebru: Bălinești</i>	217
Mariana Lazăr, <i>Marele hrisov domnesc conferit de Mihai Racoviță mănăstirii Cotroceni</i>	233
Gheorghe Lazăr, <i>Comerțul cu produse alimentare în Țara Românească (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea)</i>	255

Mădălin Anghel, „ <i>A strigat cu glas mare ca din partea obștii</i> ”. Actorul Ioan Poni și un incident al frământărilor de la Iași din 1846	277
Mihai Chiper, „ <i>Și dacă ne ocolește drumul de fier?</i> ” Competiție regională, interese economice și blocaje militare în configurarea rețelei de căi ferate din Moldova (1859-1914)	289
Laurențiu Rădvan, <i>Focul din ianuarie 1880 și Palatul domnesc din Iași</i>	313
Claudiu-Lucian Topor, <i>Memoirs from the time of military occupation: Romania's Europeanisation and Germany's civilising mission (1916-1918)</i>	327
Cătălin Botoșineanu, <i>Grădinile școlare ale așezămintelor primare rurale. Studiu de caz: Inspectoratul școlar regional Iași (1900-1940)</i>	337
Dragoș Jipa, <i>Literatură franceză, diplomație culturală și Rezistență. Michel Dard între Institutul Francez și Universitatea din București (1940-1946)</i>	357

<i>Recenzii și note bibliografice</i>	373
Paula Fredriksen, <i>Pe când creștinii erau evrei: Prima generație</i>, traducere din limba engleză de Dionisie Constantin Pîrvuloiu, București, Editura Humanitas, 2023, 270 p. (Constantin Ciobanu); Liviu Pilat, <i>Moldova, Sfânta Coroană și regii Jagielloni. Vasalitate, putere și gândire politică (1387-1526)</i>, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2023, 404 p. (Alexandru Gorea); Lidia Cotovanu, <i>Émigrer en terre valaque. Estimation quantitative et qualitative d'une mobilité géographique de longue durée (seconde moitié du XVe – début du XVIIIe siècle)</i>, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2022, 466 p. (Bibliothèque de l'Institut d'Études Sud-Est Européennes, 21) (Cristiana Murariu); Julia Derzsi, <i>Delict și pedeapsă. Justiție penală în orașele din Transilvania în secolul al XVI-lea</i>, Cluj-Napoca, Editura Egyetemi Műhely, Societatea Bolyai, 2022, 346 p. (Laurențiu Rădvan); <i>Figures de veuves à l'époque moderne (XVIIe et XVIIIe siècles): Images d'un statut social accepte, cache, revendique?</i> [Figures of Widows in Modern Era (17th and 18th Centuries): Images of an Accepted, Hidden, Claimed Social Status?], sous la direction de Florence Fesneau et Maël Tauziède-Espariat, Paris, Éditions du GHRAM, 2023, 151 p. (Elena Bedreag); Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, <i>Gravorul Mihail Strilbițchi (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea)</i>, Cluj-Napoca, Editura Mega, Colecția Artă – Istorie – Cultură, 2023, 345 p. (Eugenia Dima); Sebastian Popescu, Alexandru Stancu, <i>Istoria fizicii în Moldova</i>, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2022, 304 p. (Renata-Gabriela Buzău (Apetroaie)); Laurențiu Vlad, <i>Constantin N. Brăiloiu (1809-1889): fragmente biografice</i>, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2023, 224 p. (Simion-Alexandru Gavriș); Martina Winkelhofer, <i>Viața de zi cu zi a împăratului: Franz Joseph și curtea sa imperială</i>, cuvânt înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu, traducere din limba germană de Alex Bärnthaler-Nebeja, Iași, Editura Polirom, 2024, 252 p. (Ana-Maria Lupășteanu); Tim Grady, <i>A Deadly Legacy: German Jews and the Great War</i>, Londra, Yale University Press, 2017, 291 p. (Robert Dascălu); George Albuț, <i>Un diplomat român la Budapesta (1981-1990 și după aceea...)</i>, București, Corint Istorie, 2023, 256 p. (Ștefan-Cătălin Stanciu).	

<i>Abrevieri</i>	405
------------------------	-----

O pagină din istoria unui monument celebru: Bălinești**

Résumé: Tout récemment, l'église de Bălinești (dép. de Suceava) – la fameuse fondation de Ioan Tăutu, grand chancelier de Moldavie entre 1475 et 1511, pendant les règnes d'Étienne le Grand et de Bogdan III – est devenue le centre d'un couvent pour les femmes (décidée pendant l'automne 2021, cette transformation prit forme pendant l'été de l'année suivante). Avant et après cet événement particulièrement important et bénéfique pour l'avenir du monument, on a véhiculé dans l'espace virtuel des „informations” destinées à accréditer l'existence d'un couvent plus ancien, organisé par Calistru, évêque de Rădăuți (1708–1728), en dépendance du Monastère de Văratec et qui aurait cessé d'exister en 1864, suite à la sécularisation des biens monastiques. Dans une conférence présentée à Suceava en novembre 2022 (éditée entre temps), l'auteur a soutenu l'inexistence d'un tel couvent à Bălinești aux XVIIIe-XIXe siècles: il n'est pas attesté par les documents connus jusqu'aujourd'hui, ni par les travaux consacrés à cette église. Il ne faut pas exclure, quand même, qu'au cours du XVIIIe siècle le désir d'organiser à Bălinești un skète soit apparu, vu les difficultés d'entretenir cette église. Poursuivant ses recherches, l'auteur a identifié des documents qui confirment son hypothèse. D'autre part, il a pu préciser que le Monastère de Văratec a possédé une moitié du village de Bălinești, suite à une donation faite en 1813-1814 par la veuve du dernier propriétaire, le logothète Constantin Paladi, mort le 22 décembre 1798. Cette possession, qui dura seulement un demi-siècle (jusqu'à la sécularisation de 1864), a suggéré à certains „chercheurs” de nos jours la possibilité de l'existence d'un skète subordonné à Văratec. Mais celui-ci n'a pas existé. Le „mystère” du skète de Bălinești a été élucidé.

Mots-clés: Bălinești; Văratec; skète; monastère; Tăutu; Paladi; Ciomârtan.

Acuma, de curândă vreme – oricum, în anii mileniului celui nou – o știre a fost vehiculată în spațiul virtual, părănd a evoca o pagină necunoscută din istoria unui monument foarte cunoscut, un lăcaș de cult devenit celebru pentru picturile sale

* CS I dr., Centrul de Istorie și Civilizație Europeană al Academiei Române, Iași, România; stefangorovei@yahoo.fr.

** Acest text a fost citit la 5 octombrie 2023 la sesiunea *Monumentul – tradiție și viitor* ediția a XXV-a (Iași, 4-7 octombrie 2023); el ar fi trebuit să-și aibă locul în volumul aferent acestei tradiționale reuniuni științifice ieșene, însă, din păcate, sănătatea de care nu m-am bucurat la timpul respectiv m-a împiedicat să-l finalizez la vreme pentru a putea fi inclus în acel volum. Cer iertare colegilor care au organizat sesiunea și celor care au îngrijit editarea publicației pentru această neplăcută întâmplare și mulțumesc celor care au acceptat includerea textului în acest tom al *Analelor* Facultății de Istorie.

interioare, dar și pentru întreaga lui istorie care începe cu însuși ctitorul său. Biserica din satul Bălinești de pe Siret, ridicată de Ioan Tăutu, mare logofăt al Moldovei în a doua jumătate a domniei lui Ștefan cel Mare și în prima jumătate a domniei succesorului acestuia, Bogdan al III-lea, adică vreme de 36 de ani, are o istorie zbuciumată, legată indestructibil de evoluția stăpânirii asupra satului (ulterior, a moșiei satului) respectiv. Vorbind despre *viața monumentelor*, de numele ei se leagă cea dintâi restaurare, realizată în 1721 de cel care, atunci, stăpânea partea de sat cu biserica și locul vechilor curți, banul Dimitrie Macri, staroste de Cernăuți¹, în asociere cu Calistru, episcop de Rădăuți (1708-1728), a cărui metanie putneană poate să explice atașamentul pentru vestigiile epocii lui Ștefan cel Mare².

Știrea menționată³ pretinde că, odată cu reparațiile din 1721, episcopul Calistru ar fi dispus transformarea bisericii într-o mănăstire de maici, ca metoc al Mănăstirii Văratec, și a cărei viață s-ar fi prelungit până la 1864, când secularizarea averilor mănăstirești a implicat, în multe cazuri, și desființarea respectivelor lăcașuri monahale.

Am pus sub semnul întrebării această știre și, într-o comunicare citită la un colochiu organizat de Muzeul Bucovinei din Suceava în noiembrie 2022⁴, am declarat-o știre falsă (*fake news*), afirmând cu toată tăria că **la Bălinești n-a existat**

¹ Pentru acest personaj, v. Mihai-Bogdan Atanasiu, *Cariera unui grec, staroste al ținutului Cernăuți – Dimitrie Macri*, în vol. *Pro Bucovina. Repere istorice și naționale*, coord. Mihai-Bogdan Atanasiu, Mircea-Cristian Ghenghea, București, Editura Bibliotecii Naționale a României, Editura Mitropolit Iacob Putneanul, 2010, p. 39-48; reluat, într-o formă revizuită, în idem, *Din lumea cronicarului Ion Neculce. Studiu prosopografic*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015, p. 419-425.

² Cf. Ștefan S. Gorovei, *Un tablou votiv și o necropolă familială. Biserica logofătului Tăutu de la Bălinești*, în *AP*, XI (2015), 1, p. 22–24. Știrea despre această restaurare, semnalată încă din 1908 de Constantin Giurescu (*Capitulațiile Moldovei cu Poarta Otomană, Studiu istoric*, București, Inst. de Arte Grafice CAROL GÖBL, S-sor I. St. Rasidescu, 1908, 52, nota 1), a intrat în circuitul cronicăresc datorită ieromonahului Sava, cel care – după dorința lui Athanasie, episcopul Romanului, și el cu metania la Putna – a alcătuit în 1721 un hronograf, păstrat azi într-o copie din 1807 la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca. V și Ștefan S. Gorovei, *Spiritul Putnei în veacul al XVIII-lea. Zidiri în piatră și cuvinte*, în *AP*, XIII (2017), 1, p. 7-32.

³ <https://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/manastirea-balinesti-67928.html>: „Până în anul 1864, Biserica din Bălinești a adăpostit o mănăstire de maici, metoc al Mănăstirii Văratec, iar din anul 1899, este luată în grijă, păstrare și conservare de Departamentul pentru Monumente Istorice” (postat la 15 iunie 2012; verificat la 12 august 2023); <https://www.arhiepiscopiasucevei.ro/o-noua-fila-in-istoria-manastirii-balinesti-instalarea-noii-staroste-dupa-158-de-ani/>: „Un moment important în istoria locașului de cult a fost repararea acestuia în 1721 de către episcopul Calistru de Rădăuți împreună cu starostele Dimitrie Macri de Cernăuți. Cei doi, aceiași care refăcuseră Mănăstirea Pătrăuți și restabiliseră în acea ctitorie ștefaniană viața monahală, au refăcut acoperișul, ușa și mobilierul și au construit o scară de acces la clopotniță. Episcopul Calistru a transformat biserica în mănăstire de maici. O altă serie de reparații a fost făcută în anul 1763. În 1792, Ieremia Jigniceanu a donat actuala catapeteasmă. La începutul secolului al XIX-lea, obștea de aici a fost pusă sub ascultarea Mănăstirii Văratec. În anul 1864, odată cu secularizarea averilor mănăstirești, moșia Bălinești a fost împărțită, iar mănăstirea desființată” (postat la 19 iulie 2022; verificat la 12 august 2023). Sublinierile (cu *italice*) îmi aparțin.

⁴ Ștefan S. Gorovei, *Bălinești. Comentarii cronologice și diplomatice*, în *Familii, reședințe și ctitorii boierești din Moldova și Țara Românească (secolele XV-XVII)*, volum îngrijit de Monica Dejan, cu un cuvânt înainte de Maria Magdalena Székely, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2023, p. 135-160.

niciodată un lăcaș monahal, mănăstire sau schit, de sine sau ca metoh al Văratecului. Am socotit, totuși, prudent ca, într-o notă de subsol, să pun un „bemol” acestei afirmații tranșante: în împrejurările dificile din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și „avându-se în vedere și greutatea întreținerii mărețului monument, dar și implicarea episcopului de Rădăuți în cea dintâi restaurare a lui, nu exclud că s-ar fi putut ivi ideea organizării unui schit, supus uneia dintre mănăstirile importante ale Moldovei de nord. O asemenea idee – *dacă a existat* – nu pare să mai fi fost, însă, transpusă în faptă”, relevând și constatarea că „o listă de pe la 1834 arată că în principatul Moldovei se aflau atunci 138 de așezăminte monahale; pentru ținutul Sucevei, sunt consemnate mănăstirile Râșca, Slatina, Burdujeni și Probota, precum și schiturile Brătești și Broșteni (Th. Codrescu, *Uricarul*, VIII, Tipo-Litografia „Buciumului Român”, Iași, 1886, p. 230)”⁵.

Am promis, cu acel prilej, că „voi continua cercetările asupra acestui punct”. Ceea ce am și făcut și rezultatele acestei cercetări – care **nu știu de ce nu a fost întreprinsă de ziariștii și documentariștii site-urile eclesiastice înainte de a fi lansat acea fake news** – le prezint acum. Sunt obligat, firește, să reiau unele informații și afirmații din comunicarea mea precedentă.

Trebuie, mai întâi, să arăt măcar câteva dintre probele negative pe care le-am putut aduna. Astfel, mănăstirea sau schitul de la Bălinești nu figurează nici în recensămintele administrației rusești de ocupație din 1772-1774⁶ și nici în anexa descriptivă a hărții austriacului Franz Hora von Oztellowitz, din 1788-1789⁷, care, în mod ciudat, menționează acolo doar o „biserică de lemn, construită bine”, aflată însă „la marginea satului”, precum și o casă boierească tot de lemn. Un așezământ monahal nu este amintit nici în scrierile publicate curând după ce legea secularizării l-ar fi desființat; astfel, Alexandru Odobescu, în raportul său din 1871, a consacrat un spațiu întins monumentului de la Bălinești, cu descrieri și informații precise⁸, însă fără nici un cuvânt despre mănăstirea sau schitul care s-ar fi închis cu numai câțiva ani înainte.

Precum am spus și în comunicarea din toamna anului 2022, cred că ideea unui așezământ monahal la Bălinești în legătură cu Mănăstirea Văratec s-a născut în urma unei mențiuni din dicționarul geografic al județului Dorohoi, unde se arată că „înaintea secularizării” moșia aparținea acestei mănăstiri. Cu sau fără metocul imaginat de savanții spațiului virtual, a existat, deci, o legătură între satul Bălinești și Mănăstirea Văratec. În ce fel și cum s-a ajuns la ea?

⁵ *Ibidem*, 139-140, nota 9.

⁶ *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774* (= MEF, VII, 1 și 2), alcătuirea, cuvântul introductiv și comentariile de P. G. Dmitriev, sub redacția lui P. V. Sovietov, Chișinău, Editura „Știința”, 1975.

⁷ Ion Donat, Șerban Papacostea, *Ținuturile dintre Carpați și Siret într-o descriere austriacă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (I)*, în *RIS*, II-III (1997-1998), 1999, p. 346.

⁸ Al. I. Odobescu, *Opere complete*, III, București, «Minerva». Institut de Arte Grafice și Editură, 1908, p. 156-160. Nu am putut vedea nota publicată de V. A. Urechia în „Buletinul Instrucțiunii Publice pe 1865 și 1866”, p. 519.

Întrucât jumătate de sat a rămas neconținut în stăpânirea răzeșilor descendenți din logofătul Tăutu⁹, am presupus că cealaltă jumătate a ajuns la Mănăstirea Văratec prin boierii Pălădești, și ei coborâtori din același ilustru personaj: una dintre fiicele lui Mihai Tăutu, pârălab de Hotin, Antimița, căsătorindu-se cu Toader Paladi, mare vistiernic și mare spătar, a primit ca zestre părți din satul Bălinești. Prin schimburi și cumpărături, urmașii au rotunjit moștenirea, ajungând să stăpânească jumătate de sat.

Și mai departe?!

Am căutat lămuriri în volumul cu documentele Văratecului, editat de Toma G. Bulat¹⁰, dar n-am avut nici un folos. Mi-am zis că, poate, în pachetele cu documentele acestei mănăstiri, ajunse la Arhivele Statului, aş putea afla ceea ce mă interesează. Acum câțiva ani, fondurile de documente ale mănăstirilor din Moldova, ajunse la București în urma secularizării, au fost transferate la Iași, ceea ce ușurează cercetarea și utilizarea lor. Îi mulțumesc *coram populo* d-nei dr. Ina Chirilă pentru ajutorul oferit cu multă amabilitate în această aventură a cunoașterii.

Din pachetul cu actele Bălineștilor, au fost comunicate (editate integral sau în rezumate) documentele mai vechi, în *Documente privind istoria României* (DIR, până la 1625¹¹), în *Documenta Romaniae Historica* (DRH, până la 1645¹²) și în *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală* (CDM, până la 1720¹³).

⁹ Evoluția stăpânirii Bălineștilor se reflectă și în toponimia locală: cf. *Tezaurul toponimic al României. Moldova, I. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988*, Partea 1, *Unități simple (Localități și moșii) A-O*, coordonatorul seriei: Dragoș, Moldovanu, București, Editura Academiei Române, 1991, p. 51 (Bălineștii), p. 26 (Badragii, cătun al satului Rușii lui Ciomârtan, numit și Bălineștii lui Calmuțchi și Rușii lui Calmuțchi), p. 233-234 (Ciomârtanul sau Bălineștii lui Ciomârtan sau Rușii lui Ciomârtan). După catagrafia din 1832, la Rușii lui Ciomârtan stăpâneau spătarul Teodor Chiriac, serdarul Costache Ciomârtan și căpitanul Manolache Ciomârtan. Chiriac se numea și Scobihorn: Paharnicul Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane. Boierii moldoveni*, text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru, prefață de Mircea Anghelescu, postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei, București, Editura „Minerva”, 1973, p. 119 și 244. Din însemnările lui Eugen D. Neculau, *Sate pe Jijia de Sus*, ediție îngrijită de Marcel Lutic, III. *Răzeșii*, Iași, Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, 2010, p. 46-47: Costache Ciomârtan (căs. cu Zoița Voinescu) și Iordache Ciomârtan (căs. cu Safta Scobihorn) erau fiii lui Enacachi Ciomârtan (căs. Antimia Pisoschi). Manolache Ciomârtan era fratele celui din urmă (1800, M-rea Văratec XIV/28). La 1851, un alt Iordache Ciomârtan se judeca, pentru pământ la Bălinești, cu Mănăstirea Văratec. Printr-o întâmplare, posed (provenind din colecțiile preotului Dumitru Furtună) fotografia acestui răzeș (**Fig. 3**). Repet îndemnul pentru o cercetare adâncită a istoriei și genealogiei neamului Ciomârtan (cf. Ștefan S. Gorovei, *O succesiune nebuloasă: urmașii marelui logofăt Tăutu la Bălinești*, în *SMIM*, XLI (2023), p. 56).

¹⁰ Toma G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec (1497-1836)*, publicate de ~, Chișinău, Tipografia „Tiparul Moldovenesc”, 1939.

¹¹ Documentele din 1601 iunie 18 (M-rea Văratec XIV/2) și 1619 mai 30 (M-rea Văratec XIV/3) – în *DIR*, XVII/1 (1601-1605), București, Editura Academiei, 1952, nr. 20 și, respectiv, XVII/4, București, Editura Academiei, 1956, nr. 447.

¹² Documentele din 1629 iunie 3 (M-rea Văratec XIV/4), 1629 august (M-rea Văratec XIV/5; fals), <1631> aprilie 6 (M-rea Văratec XIV/1) și 1631 septembrie 4 (M-rea Văratec XIV/6) – în *DRH*, XX (1629-1631), volum întocmit de I. Caproșu <și> C. Burac, București, Editura Academiei Române, 2011, numerele 99, 126, 488 și, respectiv, 609) – iar cel din 1645 octombrie 15 (M-rea Văratec XIV/7

Între cele care, depășind pragul cronologic al edițiilor, au rămas necunoscute și nefolosite, două documente sunt interesante și folositoare în investigația de față. Unul, din 15 februarie 1763 (cf. **Anexa 1** și **Fig. 1 a-b-c**), consemnează dorința văduvei marelui vistiernic Toader Paladi († 1 februarie 1755), domnița Anița Cantemir, și a fiului său, Constantin Paladi vtori vistiernic, de a dăruii Episcopiei de Rădăuți toată partea de Bălinești în care se includea atât „baștina ce să va alege de pe dumnealui Tăutul logofet”, cât și sfertul de sat pe care răposatul vistiernic îl cumpărase de la *cumnatul* său Vasile Macri¹⁴. Precizarea aceasta e foarte prețioasă, pentru că ea arată modul în care **biserica a trecut de la familia Macri la familia Paladi**.

N-am găsit, însă, nici o dovadă că dania prevăzută în februarie 1763 ar fi devenit efectivă – însuși faptul că actul original s-a păstrat în arhiva Mănăstirii Văratec e o dovadă (indirectă, desigur, pentru că s-ar putea spune că a ajuns acolo în urma unei vânzări sau a unui schimb de pământuri; o asemenea ipoteză nu ar avea temei, după cum vom vedea de îndată). Este evident, deci, că Pălădeștii înșiși au abandonat intenția donației sau, în vreun fel oarecare, au retras-o și scrisoarea de danie a rămas în arhiva lor¹⁵.

Domnița Anița a murit câțiva ani mai târziu, pe la 1767-1768¹⁶. După încă 17 ani, o scrisoare a mitropolitului Moldovei Gavriil Calimachi (cf. **Anexa 2** și **Fig. 2 a-b**), relatează ce îi propusese biv vel aga Constantin Paladi:

având dum(nealui) la ținut(ul) Sucevii jumătate de moșie anume Bălileștii, unde iaste și biserică vechi de piatră, s-au năstăvit din a dum(nealui) bunăvoință, cu vrerea și ajutorul lui D(u)mnezeu, hotărând ca biserică ce s-au zis să o afierosască ca să fie schit pentru așăzarea și viețuirea a părinți

și 8), în *DRH*, XXVIII (1645–1646), volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru <și> Cătălina Chelcu, București, Editura Academiei Române, 2006, nr. 222.

¹³ Documentele din 1711 februarie 9 (M-rea Văratec XIV/9), 1713 aprilie 8 (M-rea Văratec XIV/11) și 1717 aprilie 25 (M-rea Văratec XIV/12) în *CDM*, V, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1975, nr. 1014, 1153 și, respectiv, 1468.

¹⁴ Mihai-Bogdan Atanasiu, *Din lumea cronicarului Ion Neculce. Studiu prosopografic*, cit. (*supra*, nota 1), p. 419, arată că Dimitrie Macri a fost însoțit cu Maria, fiica logofătului Neculai Donici (după un document din condica familiei Donici, editat de I. Caproșu). Însă în arborele genealogic de la arhivele din Botoșani, soția banului Dumitrache Macri este Tofana Paladi, sora vel vistiernicului Toader Paladi (cel mort la 1755): Ioan Murariu, *Un vechi arbore genealogic al familiei Tăutu*, în *ArhGen*, I (VI), 1994, 1-2, planșa 1 (între paginile 162 și 163). Neconcordanțele necesită continuarea cercetărilor. Cu privire la acest prețios document: Ștefan S. Gorovei, *Mărturii genealogice pentru istoria familiei Tăutu (I). Arborele genealogic de la Botoșani*, în *IN*, s.n., XXIV, 2018, p. 27-54.

¹⁵ Bălineștii nu figurează în inventarul proprietăților deținute de așezămintele monahale din Bucovina – cf. Mihai-Ștefan Ceașu, Marius Chelcu, *Domeniul mănăstirilor din Bucovina în secolele XIV-XVIII. Inventar de documente*, volum editat de ~, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2007.

¹⁶ Sever Zotta, *Despre neamul Cantemireștilor* (urmare), în *IN*, IX, 1 (1931), p. 39, spăta: „Anița † după 1767 apr. 5”. S-ar putea ca domnița să fi murit chiar în cursul anului 1767, întrucât la 22 iunie chemarea pentru a asista la cercetarea unei pricini de hotărâre între răzeșii Ciomărtănești și egumenul Râșcăi este adresată de episcopul de Rădăuți doar stolnicului Constantin Paladi (ANI, M-rea Văratec, XIV/18).

călugări, dând și numita moșie ca să fie de hrana și chivernisala părinților călugări ce să vor așeza acolo.

Așadar, la 5 aprilie 1785 nu numai că **nu exista la Bălinești nici un schit** – afirmația implicită a mitropolitului Gavriil este categorică și o anulează definitiv pe aceea a colportorilor din spațiul virtual despre **mănăstirea de maici** pe care ar fi organizat-o la 1721 episcopul Calistru al Rădăuților – dar nici partea aceea de moșie nu-și schimbase stăpânul, aflându-se încă în stăpânirea familia Paladi.

Atunci, urmează o întrebare: înfăptuitu-s-a în 1785 propunerea lui Constantin Paladi? Făcutu-s-a schitul dorit de el la Bălinești? Și apoi altă întrebare: cum a ajuns moșia, destinată pentru „hrana și chivernisala” eventualilor călugări așezați la visatul schit de aici, în stăpânirea Mănăstirii Văratec?!

Iată ce răspunsuri dau documentele.

La 1798 (noiembrie 24), pitarul Ioan Gherghel adeverea că logofătul Constantin Paladi a vândut jumătate din satul Bălinești, din ținutul Sucevei, pitarului Ioniță Prăjescu pentru 15.500 de lei¹⁷. Dacă la 1798 Paladi avea disponibilă spre vânzare moșia de la Bălinești, înseamnă că proiectul din 1785 nu se realizase și schitul nu luase ființă. Din motive necunoscute, nici vânzarea din 1798 nu a devenit efectivă. Logofătul Paladi a murit între noiembrie 1798 și noiembrie 1800, când văduva sa, logofeteasa Ilinca, stăpânea partea de Bălinești, alegându-și hotarele dinspre frații Enache și Manolache Ciomârtan¹⁸. Ea era stăpână acolo și în vara anului 1813¹⁹. Următoarea știre, din documentul care urmează imediat în pachetul respectiv, datează din 21 iunie 1856 și privește o pricină pentru Bălinești între un Ciornei și Mănăstirea Văratec²⁰. Așadar, între vara lui 1813 și vara lui 1856, **fără să fie vorba de nici un fel de așezământ monahal**, jumătatea pâlădească a Bălineștilor a trecut în proprietatea Văratecului.

Am căutat mult și bine, precât mi-a fost cu putință, documentul care să explice când și cum anume s-a făcut acest transfer; n-am avut norocul să-l găsesc, deși el trebuie să existe undeva. Am găsit, însă, cu totul întâmplător, un alt izvor pe care îl consider suficient pentru tranșarea definitivă a chestiunii: pisană din 1841 a unei biserici din Mănăstirea Văratec²¹. Compusă într-o limbă română cam șchioapă și mai ales scrisă într-un chip sui-generis, cu prescurtări de înțeles numai pentru scriitor, ea cuprinde o scurtă înșirare a celor care au înzestrat mănăstirea întemeiată la 1807. Iată pasajul care ne interesează:

¹⁷ ANI, P. 1061/19.

¹⁸ ANI, M-rea Văratec, XIV/28.

¹⁹ ANI, M-rea Văratec, XIV/32 (din 18 iulie) și XIV/33 (din 4 august).

²⁰ ANI, M-rea Văratec, XIV/34.

²¹ Am găsit imaginea pe Facebook, postare 17 august 2017 în grupul *Alfabetul Chirilic Român*. Pisană a fost transcrisă, cu erori, și într-o *cronică bisericească* publicată în *BOR*, XXIV (1900), 5, p. 447, prilejuită de marele incendiu care a devastat mănăstirea în vara aceluiași an. Autorul anonim (semnează G...) a citit „sf. sa maica Elena Paladi”; or, logofeteasa nu a intrat în cinul monahal nici măcar *in articulo mortis*.

Ce întâi ctitor [...] d(u)mn(ea)ei c(u)c(oana) Ele(n)cu Palade, care înzestrare este mai multă de la d(umneae)i, dănuind 4 moși(i), anume Bălileștii, Cleja, Zarneștei, Pereșani cu alăturatele părți.

Nu mai este loc pentru nici o îndoială, pentru nici o ipoteză, pentru nici un „dar poate că”: între vara lui 1813 și toamna lui 1841 (pisană ne îngăduie restrângerea intervalului), logofeteasa Elencu Paladi a dăruit partea ei din Bălinești Mănăstirii Văratec, împreună cu alte trei moșii.

În testamentul său din 1794, Constantin Paladi²² prevăzuse ca partea sa din Bălinești – „pol sat Bălineștii de la ținut(ul) Sucevii, moșie părințască după cuprindere scrisorilor” – împreună cu cele trei moșii să revină schitului Mădărjacul, a cărui construire o inițiasă²³; se vede, însă, că și această dorință a fost menită neîmplinirii, de vreme ce proprietățile respective au rămas în seama văduvei sale, care le-a dăruit Văratecului²⁴.

Cu mai multe detalii, informația despre această danie se regăsește și în *Istoria formării Mănăstirii Varaticul*, scrisă de maica Epistimia Hagiu în 1857 dar tipărită în 1863 (Iași, Tipariul Tribunei Române, Ulița Talpalarilor) și reeditată în 2022²⁵. Maica Epistimia povestește²⁶:

Ilinca Paladi dă trei moșii și altele. Când atunci și fericita întru pomenire, marea ctitoră, răposata logofeteasă Ilinca Pălădoae, îndemnându-se de îndatorirea dieții răposatului său soț către asemenea binefaceri, precât și de buna plecare a nobilului său suflet, au afierosit o însemnată sumă de bani pentru săvârșirea bisericii și împodobirea ei înlăuntru și afară și a zidirii clopotniței înființate și cu un Paraclis înlăuntru, cu hramul Sfântului Ierarh

²² O schiță biografică a acestui boier, întemeiată pe documente, o datorăm regretatului istoric și genealogist Paul Păltânea, în studiul – cu care în 1989 am început noua serie a revistei „Arhiva Genealogică” în paginile *Anuarului* Institutului „A. D. Xenopol” – *Știri inedite despre familia domnitorului Antioh Cantemir (III)*, în *AIIX*, XXVIII, 1991 [retipărit anastatic în *ArhGen*, I-V, 1989-1993, 1-2], p. 383-384.

²³ Gh. Ghibănescu, *Testamentul vornicului Constantin Paladi și al soției sale Ilinca Costachi*, în „Arhiva”, XXVI (1915), 9-10, p. 249-250.

²⁴ Înainte de a-și scrie testamentul, Constantin Paladi hărăzise Zărneștii și Perișenii Mănăstirii Neamțului, scriind în acest sens lui Paisie Velicicovschi – Toma G. Bulat, *Documentele Mănăstirii Văratec (1497-1836)*, cit. (*supra*, nota 10), p. 148, nr. LXVI, din 1782, noiembrie 3 (la moșia Zărnești, donatorul adăuga și trei pogoane de vie; pe dosul documentului sunt numite moșiile Zărnești și Perișeni). Și această intenție a fost anulată! După moartea soțului, logofeteasa Ilinca Paladi a dăruit 14 pogoane de vie la Nicorești mănăstirilor Agapia și Văratec (*ibidem*, p. 161-163, nr. LXXIII, din 10 ianuarie 1806). Zărneștii și Perișenii au devenit „trupuri de moșii ale Statului în com. Jorăști, pl. Prut fostă pendinte de monastirea Varatecu” (Moise N. Pacu, *Dicționar geografic și statistic al județului Covurlui*, Tipo-Litografia I. Schenk, Galați, 1892, p. 168): au împărțit, deci, aceeași soartă cu moșia de la Bălinești!

²⁵ Arhimandrit Policarp Chițulescu, *Viețile Cuvioaselor Nazaria și Olimpiada de la Văratice. Câteva aspecte privind influența paisianismului în dezvoltarea monahismului feminin în Țările Române*, în *GB*, 81 (2022), 7-9, p. 46-60. Mulțumesc călduros autorului pentru amabilitatea cu care mi-a transmis textul acesta în format pdf.

²⁶ *Ibidem*, p. 52-53.

Nicolai, și a zidului ce se vede înconjurând această lăcuință, pe care totodată au înzestrat-o și cu trei moșii: Bălileștii, din ținutul Dorohoiului, Cleja, din ținutul Bacăului, și Zineștii, din ținutul Covurluiului, dimpreună și cu 14 pogoane de vie lucrătoare, la Nicorești, 200 oi și 20 capete de vite cornorate, dovedind aceste documentele moșiilor ce se păstrează în alăturare cu dania din 1818 martie 15, sub iscălitura și pecetea răposatului hatman Constandin Palade, nepotul și clironomul îndeplinitor legaturilor dăruitorilor, ce se vede fără nicio condiție, decât pentru pomenirea sufletelor sale.

„Nepotul și clironomul” logofătului a fost prea bine cunoscutul hatman Constantinică Paladi (c. 1792–1831)²⁷, proprietar de scurtă durată al casei care, târziu, va deveni Muzeul Unirii și tată al Luciei, marchiză de Bedmar (1820-1860), stăpâna moșiei Baia, al cărei testament a prevăzut restaurarea așa-numitei Biserici Albe din acel sat. Soțul ei, marchizul, a dăruit o bucată de pământ din moșia lor Tâmpeschi pentru a se face cimitirul orașului Fălticeni, redenumit de podoarea proletară *Grădini*.

Dar cred că putem fixa încă și mai precis momentul când s-a făcut acest transfer de proprietate, printr-o incursiune prosopografică.

Inscripțiile funerare de la Sf. Sava din Iași ne arată că logofătul Constantin Paladi a murit la 22 decembrie 1798 (confirmând, astfel, concluzia trasă din documente) și a fost îngropat în mormântul tatălui său, marele vistiernic Toader Paladi († 1 februarie 1755). Alături, i-au fost îngropați copiii și soția, Elena din neamul Costachi²⁸, moartă la 1 martie 1814²⁹. Această ultimă informație restrânge

²⁷ Nepot dintr-o fiică (Natalia, căsătorită cu căminarul Gheorghe Bogdan), viitorul hatman a fost botezat de Grigoraș, logofătul Mitropoliei – Gh. Ghibănescu, *Testamentul vornicului Constantin Paladi și al soției sale Ilinca Costachi*, cit., p. 246. Amănuntul mi se pare destul de însemnat, dată fiind personalitatea nașului – cf. Ștefan S. Gorovei, *Un cârturar uitat: logofătul Grigoraș (AIIAI, XXIII/2 (1986))*, în idem, *Între istoria reală și imaginar*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2003, p. 43-60 (textul fiind editat anastatic, păstrează și paginația din revistă). Și faptul că testatorul a lăsat toate grijile sale în seama arhimandritului Chiril, egumenul Mănăstirii Slatina, indică legăturile sale cu cercul din care făcea parte și logofătul Grigoraș.

Pe de altă parte, calitatea de naș a logofătului Grigoraș fixează cu precizie nașterea lui Constantin Bogdan-Paladi în 1792, întrucât Grigoraș a murit la 2 ianuarie 1793, deci botezul nu a putut avea loc decât în 1792 și acesta trebuie să fie și anul nașterii, fără „circa”.

²⁸ Fiica lui Iordache Costache Venin, pentru care v. Ludmila Bacumenco, Mihai-Cristian Amărieuței, *Despre marele vistiernic Iordache Costache Venin și locul său de veci de la Mănăstirea Căpriană*, în volumul *Pro Basarabia – repere istorice și naționale*, coordonatori Mircea-Cristian Ghenghea și Mihai-Bogdan Atanasie, Iași, Editura „Alfa”, 2007, p. 49-62. Iordache a murit în august 1767 și a fost îngropat la Căpriană, sub o piatră funerară cu inscripție în limba greacă (textul și traducerea la p. 51, foto la p. 62). Însă Elena (Elencu, Ileana) Paladi lipsește dintre copiii inventariați la p. 60-61, iar Maria, mama sulgerului Dumitrașcu Ursachi, socotită „foarte probabil” o fiică a lui Iordache Costache, a fost, în realitate, fiica vistiernicului Iordache Cantacuzino – cf. Marcel Lutic, *O deslușire genealogică pentru o inscripție funerară*, în *ArhGen*, V (X) (1998), 1-2, p. 161–164 (și anexa genealogică).

²⁹ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, adunate, adnotate și publicate de ~, II, București, Atelierele Grafice SOCEC & Comp., 1908, p. 139–140, nr. 384 și 385.

intervalul în care a avut loc dăruirea Bălineștilor la perioada **august 1813 – februarie 1814**. Rămâne să se găsească actul de danie.

Mai este un amănunt interesant: nehotărârea Pălădeștilor în ceea ce privește beneficiarul daniilor. Dacă insistența lui Constantin Paladi de a se desface de proprietățile sale a putut să pară o urmare a dorinței de a părăsi Moldova pentru a se stabili în Rusia (ipoteză infirmată de Paul Păltănea³⁰), acea nehotărâre care a determinat revenirea asupra unor decizii anunțate forurilor competente (!) pare nefirească și ea trebuie să aibă o explicație anume.

*

Remarci finale.

1) Prin testamentul său din 1794, Constantin Paladi lăsa Bălineștii schitului său Mădărjacul; deci moșia era încă a lui, iar la Bălinești nu era nici un schit; desigur, ulterior a revenit asupra acestui lăsamânt.

2) La 1857 (deci înainte de secularizare și de *presupusa* desființare a *presupusului* așezământ monahal), Maica Epistimia Hagiu, scriind despre „formarea” Văratecului, relatează cu mai multe amănunte daniile Elencăi Paladi, „marea ctitoră”; ea menționează Bălineștii, dar nu și schitul sau mănăstirea de acolo – deși ar fi fost locul cel mai potrivit.

Iată, așadar, răspunsurile – pe care le socotesc **definitive** – la cele două întrebări: 1) **nu a existat nici un fel de așezământ monahal la Bălinești în veacurile XVIII-XIX**; 2) jumătate din moșia satului a fost stăpânită vreme de 50 de ani de Mănăstirea Văratec, fiindu-i dăruită la 1813/1814 de logofeteasa Elencu Paladi.

O pagină din istoria Bălineștilor încetează de a mai fi controversată. Maica stavroforă Tecla Taslovan este prima și cea dintâi stareță în ctitoria logofătului Tăutu.

Anexe

Anexa 1. Scrisoarea Aniței Paladi din 15 februarie 1763

Facem înștiințare cu aceste scrisoare a mea, iau (жѣ), Anița domnița, fiica răpăosatului Antiohie vod (ă), cu fiul meu Costandin Păladi vtori vist(iernic), că avându niști părți de moșie la țăn(u)tu Sucevii, ce să cheam(ă) satul Bălăleștii pe apa Săretului, carie moșie iast(e) și de baștină ce să va alege de pe dumnalui Tăutul log(o)fet, avându parte și dumnalui vor(nicul) Ion Păladi și dumnalui vor(nicul) Ion Păladi au datoo fiului dumisale, soțului meu Toader Păladi vel vist(iernic). Așijdere au mai cumpărat și soțul meu Toader Păladi vel vist(iernic) de la cumnată-său Vasăli Macrei pit(ar) a patra parte de sat de Bălălești drept 130 lei, ce i-au fostu datori după cum au luat și zapisele celi vechi, cari arat(ă) un zapis din vlet 7219 fev(ruarie) 9 de la un Isaie Nacul egumen de la Homor și deosăbit mai iaste și altu zapis iarăș de la acestu Isaie Nacul egumen înntăritori pe zapisul cel vechi din vlet 7221 ap(rilie) 8. Așijdere și altu zapis a dumisale Tăutului log(o)fet și ispisocu sărbăscu de la Irimie Movila vod(ă) din vlet 7108 sept(embrie) 4, așijdere și altă

³⁰ Paul Păltănea, *Știri inedite despre familia domnitorului Antioh Cantemir (III)*, cit. (*supra*, nota 22), p. 383, nota 287.

carte tij sârbască de la Gașpar vod(ă) de stăpânire din vlet 7127 maiu 30, carie iast(e) scoas(ă) și pe românie, și altu zăpis de la un Dumitrașcu pitar și de la frat(e)-său Ionașcu vtor(i) armaș di înnpărțală ce au avut iai între dănșii dup(ă) cum le arat(ă) zăpisul lor.

Deci eu, aceste părți de moșie le am dat danie Svintii Mănăstiri Episcopii Rădăuților pentru sufletul răpăosatului soțului meu Toader Pălad(i) vel vist(iernic) și pentru pomenire me și dup(ă) răpăosarea me să fie și pentru sufletul meu , ca să fie la sfânta mănăstire danie și pomenire vecinic.

Și aciașă scrisoare a noastră ce am dat danie dup(ă) scrisori vechi să aibă a-ș(i) face diresă și întărituri domnești de stăpânire și nime din niamul nostru să n-aibă voe a strica aciașă danie a noastră ce am dat Sfintii Mănăstiri Episcopii Rădăuților. Și pentru înncredințare am iscălit și am pus și pecete și au iscălit și fiul meu ca să s(e) cr(e)ad(ă).

Vlet 7271 fev(ruarie) 15

(L.P.) Anița domnița

Constantin Paladi biv vtori vist(iernic) iscal

ANI, M-rea Văratice, XIV/14

<Pe fila 2>: Daniia de Băilelești de la domnița Anița 7271 fev(ruarie) 15

N. 11

No. 36

No. 120 1882 mart. 28

No. 14 1763 / 7271 februarie 15

Anexa 2. Scrisoarea mitropolitului Gavriil Callimachi din 5 aprilie 1785

Gavriil, cu mila lui D(u)mnezeu Arhiepiscop și Mitropolit Moldavii.

† Înștiințare facem prin aciașă carte a Mitropoliei noastre, precum ne-au arătat cinstit fiul nostru sufletesc, dum(nealui) Costandin Paladi biv vel ag(ă), că având dum(nealui) la ținut(ul) Sucevii jumătate de moșie anume Băileleștii, unde iaste și biserică vechi de piatră, s-au năstăvit din a dum(nealui) bună voință prin vrerea și ajutorul lui D(u)mnezeu, hotărând ca biserică ce s-au zis să o afierosască ca să fie schit pentru așăzarea și viețuirea a părinți călugări, dând și numita moșie ca să fie de hrana și chivernisala părinților călugări ce să vor așeza acolo, carii să fie datori la toate bisericăștile slujbe și de-a pururi a săvârși pomeniri pentru dumnealui și a ruga (pe) D(u)mnezeu pentru ertarea și odihna sufletelor a răposaților moși și părinții dumisale, arătându-ne dumnealui și aciașă că și de acum înnainte înncât îi va lungi D(u)mnezeu viața, cu cele ce i-a da mână va ajuta spre înntemeierea acestui sfânt locaș. Care scopos a du(mnea)lui numitului boer cunoscându-s(ă) a fi pornit din dumnezăiasc(ă) râvnă și creștinească evlavie, s-au găsit și de cătră noi cu cale și s-au priimit cu voia și blagoslovenia noastră a să săvârși, ca un lucru pricinuit de mare folos sufletesc și vécinică pomenire.

Lăngă aciaș(a) arătându-ne dumnealui că pentru ca să s(ă) pue la cale și să să așeze cu rânduiala ce să cade afierosirea aciașă, au socotit ca să să orânduiasc(ă) acolo purtător de grij(ă) pe Cuvioșia Sa proegumenul kir Antonie, cunoscându-l cu vrednicie de agiunsu spre a aduce la bun sfârșit de înntemeiere aciaș(ă) înncépere.

Iată după cêrerea dum(isale) prin aciaș(ă) carte a noastră rânduim pe Cuvioșie Sa numitul proegumen kir Antonie ca să fie acolo orânduitor și purtător de grijă, silindu-să cu deadinsul a pune în lucrare toate chipurile ce va cunoaște că sânt de înntemeierea și buna statornicie a acestui sfânt lăcaș spre pomenirea ctitorilor.

Fig. 1c. Scrisoarea domniței Anița din 1763, fila 2'

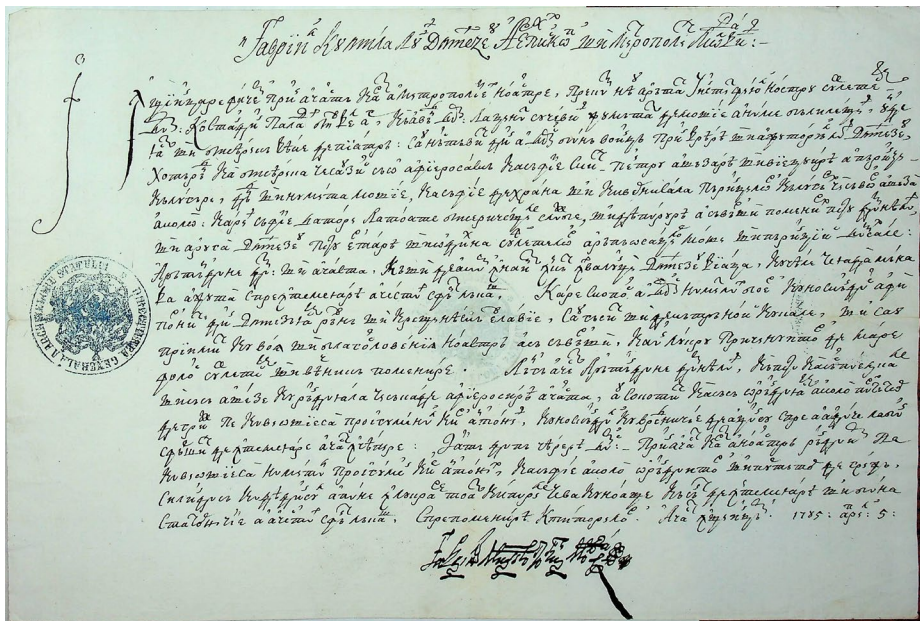

Fig. 2a. Scrisoarea mitropolitului Gavril din 1785

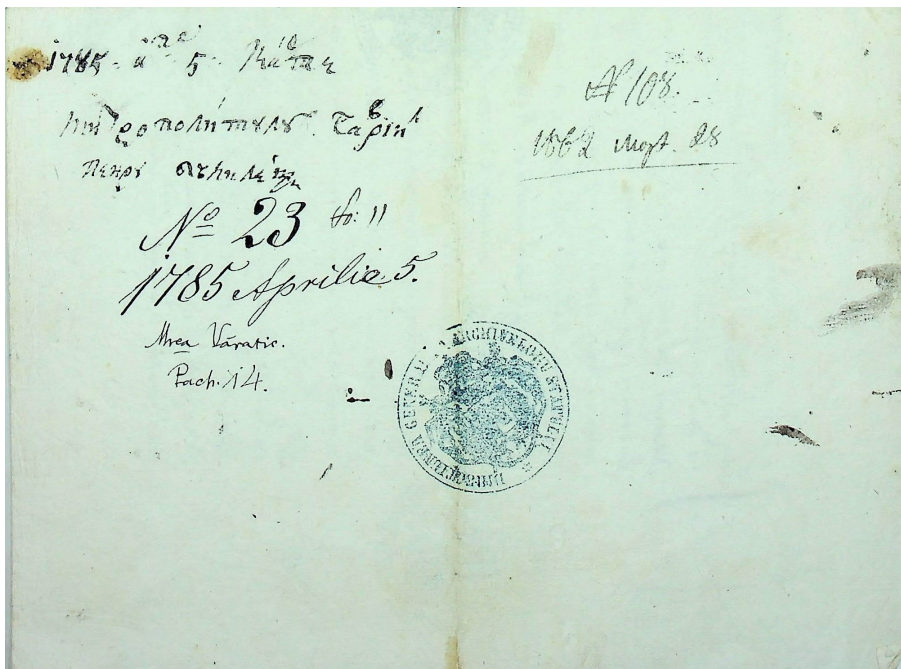

Fig. 2b. Scrisoarea mitropolitului Gavril din 1785, verso

Fig. 3. Unul dintre ultimii răzeși de la Bălinești: Iordache Ciomârtan

ABREVIERI

<i>AARMSI</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice
<i>AARMSL</i>	= Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare
<i>AARPAD</i>	= „Analele Academiei Române”, seria II, București, 1879-1916
<i>AA.SS.</i>	= <i>Acta Sanctorum</i> , ed. Bollandisti, III ^a ediție, Parigi 1863-1870
<i>AB</i>	= Arhivele Basarabiei
<i>ACNSAS</i>	= Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
<i>AE</i>	= L'Année Epigraphique, Paris
<i>AIR</i>	= Arhiva Istorică a României
<i>AIAC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj
<i>AIIAI</i>	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>AIIC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Cluj
<i>AIINC</i>	= Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj
<i>AIIX</i>	= Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași
<i>ALIL</i>	= Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară, Iași
<i>ALMA</i>	= <i>Archivum Latinitatis Medii Aevi</i> . Genève.
<i>AM</i>	= Arheologia Moldovei, Iași
<i>AMAE</i>	= Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
<i>AmAnthr</i>	= American Anthropologist, New Series, Published by Wiley on behalf of the American Anthropological Association
<i>AMM</i>	= Acta Moldaviae Meridionalis, Vaslui
<i>AMMB</i>	= Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași
<i>AMN</i>	= Acta Musei Napocensis
<i>AMR</i>	= Arhivele Militare Române
<i>AMS</i>	= Anuarul Muzeului din Suceava
<i>ANB</i>	= Arhivele Naționale, București
<i>ANC</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Cluj
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANG</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Județean Galați
<i>ANI</i>	= Arhivele Naționale, Iași
<i>ANIC</i>	= Arhivele Naționale Istorice Centrale
<i>ANR-Cluj</i>	= Arhivele Naționale, Cluj-Napoca
<i>ANR-Sibiu</i>	= Arhivele Naționale, Sibiu
<i>ANRM</i>	= Arhivele Naționale ale Republicii Moldova, Chișinău
<i>ANRW</i>	= Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Berlin-New York
<i>ANSMB</i>	= Arhivele Naționale. Serviciul Municipiului București
<i>ANV</i>	= Arhivele Naționale, Vaslui
<i>AO</i>	= Arhivele Olteniei
<i>AP</i>	= Analele Putnei
<i>APH</i>	= Acta Poloniae Historica, Varșovia
<i>AqLeg</i>	= <i>Aquila Legionis. Cuadernos de Estudios sobre el Ejército Romano</i> , Salamanca
<i>AR</i>	= Arhiva Românească
<i>ArchM</i>	= Archiva Moldaviae, Iași
<i>ArhGen</i>	= Arhiva Genealogică
„Arhiva”	= „Arhiva”. Organul Societății Științifice și Literare, Iași
<i>ArhMold</i>	= Arheologia Moldovei

ASRR	= Arhiva Societății Române de Radiodifuziune
AȘUI	= Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
ATS	= Ancient Textile Series, Oxbow Books, Oxford și Oakville
AUAIC	= Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
AUB	= Analele Universității „București”
BA	= <i>Biblioteca Ambrosiana</i> , Roma, Città Nuova Editrice
BAR	= Biblioteca Academiei Române
BArchB	= Bundesarchiv Berlin
BAR int. ser.	= British Archaeological Reports, International Series
BBRF	= Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg
BCIR	= Buletinul Comisiei Istorice a României
BCMI	= Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice
BCU-Iași	= Biblioteca Centrală Universitară, Iași
BE	= Bulletin Epigraphique
BF	= Byzantinische Forschungen, Amsterdam
BJ	= Bonner Jahrbücher, Bonn
BMI	= Buletinul Monumentelor Istorice
BMIM	= București. Materiale de istorie și muzeografie
BNB	= Biblioteca Națională București
BNJ	= Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
BOR	= Biserica Ortodoxă Română
BS	= Balkan Studies
BSNR	= Buletinul Societății Numismatice Române
ByzSlav	= Byzantinoslavica
CA	= Cercetări arheologice
CAI	= Caiete de Antropologie Istorică
CartNova	= <i>La ciudad de Carthago Nova 3: La documentación epigráfica</i> , Murcia
CB	= Cahiers balkaniques
CBI	= <i>Der römische Weihebezirk von Osterburken. Corpus des griechischen und lateinischer Beneficiärer – Inschriften des Römischen Reiches</i> , Stuttgart
CC	= Codrul Cosminului, Suceava (ambele serii)
CCAR	= Cronica cercetărilor arheologice din România, CIMEC, București
CCh	= <i>Corpus Christianorum</i> , Turnhout
CChSG	= <i>Corpus Christianorum. Series Graeca</i>
CCSL	= <i>Corpus Christianorum Series Latina</i> , Turnhout, Brepols
CDM	= <i>Catalogul documentelor moldovenești din Arhivele Centrale de Stat</i> , București, vol. I-V; supl. I.
CDȚR	= <i>Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului</i> , București, vol. II-VIII, 1974-2006
Chiron	= Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts, 1971
CI	= Cercetări istorice (ambele serii)
CIL	= <i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin
CL	= Cercetări literare
CLRE	= <i>Consuls of the Later Roman Empire</i> , eds. R. S. Bagnall, A. Cameron, S. R. Schwartz, K. A. Worp, Atlanta, 1987
CN	= Cercetări Numismatice
CNA	= Cronica Numismatică și Arheologică, București
CSCO	= <i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium</i> , Louvain
CSEA	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiae Aquileiensis</i> , Roma, Città Nuova Editrice
CSEL	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> , Wien, De Gruyter
CSPAMI	= Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Centrale, Pitești
CT	= Columna lui Traian, București

<i>CTh</i>	= <i>Codex Theodosianus</i> . Theodosiani, Libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis, I, edidit adsumpto apparatu P. Kruegeri, Th. Mommsen, Hildesheim, 1970-1971
<i>Cv.L</i>	= Convorbiri literare (ambele serii)
„ <i>Dacia</i> ”, <i>N.S.</i>	= Dacia. Nouvelle Série, Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București
<i>DGAS</i>	= Direcția Generală a Arhivelor Statului
<i>DI</i>	= Diplomatarium Italicum
<i>DIR</i>	= <i>Documente privind istoria României</i>
<i>DIRRI</i>	= <i>Documente privind Istoria României. Războiul pentru Independență</i>
<i>DOP</i>	= Dumbarton Oaks Papers
<i>DTN</i>	= <i>Din trecutul nostru</i> , Chișinău
<i>DRH</i>	= <i>Documenta Romaniae Historica</i>
<i>EB</i>	= Études Balkaniques
<i>EBPB</i>	= Études byzantines et post-byzantines
<i>EDCS</i>	= <i>Epigraphik-Datenbank Clauss-Slaby</i> (http://www.manfredclauss.de/)
<i>EDR</i>	= <i>Epigraphic Database Roma</i> (http://www.edr-edr.it/default/index.php)
<i>EpigrAnat</i>	= Epigraphica Anatolica, Münster
<i>ERAsturias</i>	= F. Diego Santos, <i>Epigrafia Romana de Asturias</i> , Oviedo, 1959.
<i>EuGeSta</i>	= <i>Journal of Gender Studies in Antiquity</i>
<i>Gerión</i>	= Gerión. Revista de Historia Antigua, Madrid
<i>GB</i>	= Glasul Bisericii
<i>GCS</i>	= <i>Die Griechischen Christlichen Schriftsteller</i> , Leipzig, Hinrichs, 1897-1969
<i>GLK</i>	= <i>Grammatici Latini Keil</i>
<i>HEp</i>	= <i>Hispania Epigraphica</i> , Madrid
„ <i>Hierasus</i> ”	= <i>Hierasus</i> . Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani
<i>HM</i>	= Heraldica Moldaviae, Chișinău
<i>HU</i>	= Historia Urbana, Sibiu
<i>HUI</i>	= Historia Universitatis Iassiensis, Iași
<i>IDR</i>	= <i>Inscripțiile din Dacia romană</i> , Bucurști-Paris
<i>IDRE</i>	= <i>Inscriptions de la Dacie romaine. Inscriptions externes concernant l'histoire de la Dacie</i> , I-II, Bucarest, 1996, 2000
<i>IGLN</i>	= <i>Inscriptions grecques et latines de Novae</i> , Bordeaux
<i>IGLR</i>	= <i>Inscripțiile grecești și latine din secolele IV-XIII descoperite în România</i> , București, 1976
<i>IILPecs</i>	= <i>Instrumenta Inscripta Latina. Das römische Leben im Spiegel der Kleininschriften</i> , Pecs, 1991
<i>ILAlg</i>	= <i>Inscriptions latines d'Algérie</i> , Paris
<i>ILB</i>	= <i>Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae. Inscriptiones inter Oescum et Iatrum repertae</i> , Sofia, 1989
<i>ILD</i>	= <i>Inscripții latine din Dacia</i> , București
<i>ILN</i>	= <i>Inscriptiones latines de Novae</i> , Poznan
<i>ILLPRON</i>	= <i>Inscriptionum Lapidarium Latinarum Provinciae Norici usque ad annum MCMLXXXIV repertarum indices</i> , Berlin, 1986
<i>ILS</i>	= <i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , 1892
<i>IMS</i>	= <i>Inscriptiones Moesiae Superioris</i> , Belgrad
<i>IN</i>	= „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal Iași
<i>ISM</i>	= <i>Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine</i> , București, vol. I-III, 1983-1999
<i>JGO</i>	= <i>Jahrbücher für Geschichte Osteuropas</i>
<i>JL</i>	= Junimea literară
<i>JRS</i>	= The Journal of Roman studies, London
<i>LR</i>	= Limba română
<i>Lupa</i>	= <i>Ubi Erat Lupa</i> (http://lupa.at/)
<i>MA</i>	= Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț

<i>MCA</i>	= Materiale și cercetări arheologice
<i>MEF</i>	= <i>Moldova în epoca feudalismului</i> , vol. I-XII, 1961-2012, Chișinău
<i>MEFRA</i>	= <i>Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité</i> , Roma
<i>MGH</i>	= <i>Monumenta Germaniae Historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis societatis aperiendis fontibus rerum Germanicarum medii aevi</i> , Berlin 1877-
<i>MI</i>	= Magazin istoric, București
<i>MIM</i>	= Materiale de istorie și muzeografie
<i>MM</i>	= Mitropolia Moldovei
<i>MMS</i>	= Mitropolia Moldovei și Sucevei
<i>MN</i>	= Muzeul Național, București
<i>MO</i>	= Mitropolia Olteniei
<i>MOF</i>	= Monitorul Oficial al României
<i>Navarro</i>	= M. Navarro Caballero, <i>Perfectissima femina. Femmes de l'élite dans l'Hispanie romaine</i> , Bordeaux, 2017.
<i>NBA</i>	= <i>Nuova Biblioteca Agostiniana</i> , Roma, Institutum Patristicum Augustinianum
<i>NDPAC</i>	= <i>Nuovo Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane</i> , I, A-E, 2e edizione, Marietti, 2006; III, P-Z, 2e edizione, Marietti, 2008
<i>NEH</i>	= <i>Nouvelles études d'histoire</i>
<i>OI</i>	= Opțiuni istoriografice, Iași
<i>OPEL</i>	= <i>Onomasticon provinciarum Europae latinarum</i> , vol. I-IV, Budapesta-Viena, 1994-2002
<i>PG</i>	= <i>Patrologiae cursus completus, Series Graeca</i> , ed. J.-P. Migne, Paris, 1886-1912
<i>PIR</i>	= <i>Prosopographia Imperii Romani. Saec. I.II.III</i> , editio altera, Berlin.
<i>PLRE</i>	= <i>Prosopography of the Later Roman Empire</i> , 3 vol., eds. A. H. M. Jones, J. R. Martindale, and J. Morris, Cambridge, 1971-1992
<i>RA</i>	= Revista arhivelor
<i>RBAR</i>	= Revista Bibliotecii Academiei Române, București
<i>RC</i>	= Revista catolică
<i>RdI</i>	= Revista de istorie
<i>REByz</i>	= <i>Revue des Études Byzantines</i>
<i>RER</i>	= <i>Revue des études roumaines</i>
<i>RESEE</i>	= <i>Revue des études Sud-Est européennes</i>
<i>RGI</i>	= Revista Generală a Învățământului
<i>RHP</i>	= <i>Die römischen Hilfstruppen in Pannonien während der Prinzipatszeit. I: Die Inschriften</i> , Viena
<i>RHSEE</i>	= <i>Revue historique de Sud-Est européen</i>
<i>RI</i>	= Revista istorică (ambele serii)
<i>RIAF</i>	= Revista pentru istorie, arheologie și filologie
<i>RIB</i>	= <i>Roman Inscriptions of Britain</i> , Londra
<i>RIM</i>	= Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău
<i>RIR</i>	= Revista istorică română, București
<i>RIS</i>	= Revista de istorie socială, Iași
<i>RITL</i>	= Revista de istorie și teorie literară
<i>RIU</i>	= <i>Die römischen Inschriften Ungarns</i> , Budapesta
<i>RJMH</i>	= <i>The Romanian Journal of Modern History</i> , Iași
<i>RM</i>	= Revista muzeelor
<i>RMD</i>	= <i>Roman Military Diplomas</i> , Londra
<i>RMM</i>	= <i>Römische Militärdiplome und Entlassungsurkunden in der Sammlung des Römisch-Germanischen Zentralmuseums</i> , Mainz
<i>RMM-MIA</i>	= Revista muzeelor și monumentelor, seria Monumente istorice și de artă
<i>RMR</i>	= Revista Medicală Română
<i>RRH</i>	= <i>Revue roumaine d'histoire</i>

<i>RRHA</i>	= Revue roumaine de l'histoire de l'art
<i>RRHA-BA</i>	= Revue Roumaine d'Histoire de l'Art. Série Beaux Arts
<i>RSIAB</i>	= Revista Societății istorice și arheologice bisericești, Chișinău
<i>Rsl</i>	= Romanoslavica
<i>SAHIR</i>	= Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae, București
<i>SAI</i>	= Studii și Articole de Istorie
<i>SANIC</i>	= Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale
<i>SCB</i>	= Studii și cercetări de bibliologie
<i>SCh</i>	= <i>Sources Chrétiennes</i> , Paris
<i>SCIA</i>	= Studii și cercetări de istoria artei
<i>SCIM</i>	= Studii și cercetări de istorie medie
<i>SCIV/SCIVA</i>	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie)
<i>SCN</i>	= Studii și Cercetări Numismatice, București
<i>SCȘI</i>	= Studii și cercetări științifice, Istorie
<i>SEER</i>	= The Slavonic and East European Review
<i>SHA</i>	= <i>Scriptores Historiae Augustae</i>
<i>SJAN</i>	= Serviciul Județean al Arhivelor Naționale
<i>SMIC</i>	= Studii și materiale de istorie contemporană, București
<i>SMIM</i>	= Studii și materiale de istorie medie, București
<i>SMIMod</i>	= Studii și materiale de istorie modernă, București
<i>SOF</i>	= Südost-Forschungen, München
<i>ST</i>	= Studii Teologice, București
<i>StAntArh</i>	= <i>Studia Antiqua et Archaeologica</i> , Iași
<i>T&MBYZ</i>	= <i>Travaux et Mémoires du Centre de recherches d'histoire et de civilisation byzantines</i>
<i>ThD</i>	= Thraco-Dacica, București
<i>TR</i>	= Transylvanian Review, Cluj-Napoca
<i>TV</i>	= Teologie și viața, Iași
<i>ZPE</i>	= Zeitschrift für Papyralogie und Epigraphik
<i>ZSL</i>	= Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde